

Dyden og Alexander

Øverst i Gudhjem, bag den "nye" kirke fra 1893, finder man ruinen af byens oprindelige kirke, Sankt Anna kapel. Her lægger man særligt mærke til en mindeplade, der er ophængt på ruinens vestside, med teksten:

MINDE OVER 11 FINSKE SØMÆND
BESÆTNINGERNE PAA DE 2 FINSKE SEJLSKIBE
"DYGGAN" OG "ALEXANDER"
SOM FORLISTE VED GUDHJEM DEN 22. MAJ 1840
REJST DEN 22. MAJ 1940

Det er jo et drama der kalder på forklaring, men heldigvis er det let at finde nærmere oplysninger herom, ikke blot om dette forlis, men om de mange andre man kender til fra de sidste par århundreder.

Oversigter over skibsforslis i Danmark (og Gudhjem)

Den bedste samlede fortegnelse på danske skibsforslis finder man på databasen <https://vragwiki.dk> der indeholder mere end 10.000 "skibsbegivenheder" i danske farvande. Alene for Gudhjem/Melsted finder man 19 skibsforslis 1763-1904 med direkte links til samtidige avisartikler, tidsskrifter og kirkebogsopslag med druknede søfolk. Den mest benyttede kilde til dobbeltforsliset i 1840 var dog tidligere Peter Koch (1860-1954): *"En Gudhjem-fisker fortæller"* der udkom 1944. Som kilde henviser han til sin far Anders Koch (1812-1907) og andre ældre fiskere fra Gudhjem der oplevede skibskatastrofen i 1840. Med *"Alexander"* og Dyggan/Døydén/ eller *"Dyden"* som skibet herefter vil blive kaldt.

Beretninger om dobbeltforsliset

Der er enighed om at dobbeltforsliset fandt sted fredag den 22. Maj 1840, klokken 13, hvor begge skibe knustes mod klippekysten. *"Dyden"* ved Gudhjem, *"Alexander"* ved Melsted. Begge skibe galeaser (små tomastede gaffelriggede) hjemmehørende i Nystad (Uusikaupunki) i Sydvest-Finland ved Ålandsøerne; hvert skib med en besætning på 7 med navne der for de flestes vedkommende findes i de finske kirkebøger/mandtal. De i alt 11 druknede begravedes i Gudhjem, 6 fra *"Dyden"* den 28. maj, mens 5 fra *"Alexander"* begravedes fra 28. maj til 12. juni, efterhånden som ligene dukkede op. Begge kaptajner overlevede, Östmann på *"Dyden"* og Asplund (Östmanns svigersøn) på *"Alexander"*, men mistede henholdsvis en søn og en lillebror ved forliset.

Strandauktioner og told

Aviserne indkaldte allerede den 26. maj, inden begravelserne, til strandauktioner den 1.-2. juni over last og løsøre fra de to skibe. Det drejede sig om store mængder træ,

tømmer, brædder, husflid af træ der var skyllet op på klipperne i Gudhjem og Melsted. Så meget at skibene der hver kun målte 49 læster (ca. 100 ton) må have haft en betydelig dækslast. Auktionerne gik godt, man manglede træ på Bornholm, men importtolden ville de to finske kaptajner ikke finde sig i og klagede til amtet. For var de nået til København og ikke strandet på Bornholm, ville de helt være sluppet for værditold. Fra 1. maj 1838 havde finske ”trævarer” en detail været todfrie i København, skibene fra Nystad i Finland måtte ligge i op til 6 uger og sælge trælast.

Årsag til strandingerne?

Men under alt dette er der ingen andre end Peter Koch der giver en grund til ulykken. Efter at skibene med mange andre havde søgt læ for vestenvinden øst for Gudhjem, drev en helt pludselig opstået orkanagtig storm fra Nordøst de to finske skibe mod klippekysten. *Dyden*” gik mod klipperne ved Gudhjem og knækkede masterne ved stødet, mens svigersønnen på *”Alexander”* troede at svigerfar havde kappet masterne for at redde skib og ladning, og derfor kappede sine master. Men som vi ved hjalp intet, begge skibe knustes mod klipperne.

Orkanagtig storm?

Det er jo lidt mærkeligt med denne pludseligt opståede orkanagtige storm. De to nærmeste observationsposter, fyrtårnene på Hammershus og Christiansø, der førte daglige journaler for vejr og vind i årene 1826-1869, opdagede intet. Fra midt i maj 1840 meldte begge fyrtårne om vindstille, regn og tåge og først den 21-25. maj om ”laber kuling” (svageste kuling) fra vest. Fra 26.-28. maj opstod der til gengæld fuld storm fra vest. Christiansø afveg dog ved at omtale en *”laber kuling fra øst”* natten mellem den 21. og 22. maj. Kan denne kortvarige østenkuling have været nok til at kaste de to skibe ind mod kysten, trukket af våde og tunge sejle. Stormen kom i hvert fald for sent til ulykken.

Mindepladen 22. maj 1940

Men storm eller ej. Nøjagtigt 100 år efter katastrofen, 22. maj 1940, blev mindepladen opsat. Man mindedes de 11 døde finske sømænd og havde vel også hermed mulighed for moralsk støtte til Finland efter vinterkrigen 1939-1940, hvor landet overlevede Ruslands uprovokerede angreb, mens Danmark en måned tidligere var blevet besat af Tyskland. Initiativtageren var Bornholms Marineforening, hvis formand, Kriminalassistent Nielsen holdt tale om de tapre finner og afslørede pladen, svøbt i det finske flag. Herefter blev lagt kranse fra det finske konsulat og efter at have sunget ”Dejlig er Jorden” fulgte man til afholdshotellet i Gudhjem, hvor 50 personer samledes om kaffebord og flere taler.